

שבע הערות על מאמצי השפעה סיניים בישראל

ד"ר אהוד ערן¹ ושובל בן יאיר²

המאמר בוחן את השפעתה של סין על ישראל ומספק מספר תובנות מרכזיות בנושא זה. המחברים מדגישים את התפקיד של סין בכלכלה ובמסחר, תוך שימוש ברשתות אספקה ככלי להשפעה על יצוא ויבוא ישראלי. המאמר מתמקד גם בכוח הרוח של סין, המשלב השפעות כלכליות, טכנולוגיות ומדיניות כחלק מאסטרטגיה גלובלית רחבה יותר. עם זאת, עמדת המחברים היא שהשפעתה של סין על הציבור הישראלי נמצאת במגמת ירידה. המאמר מספק מספר המלצות להתמודדות עם ההשפעה הסינית על ישראל - להעמיק את שיתוף הפעולה בין המוסדות הביטחוניים והכלכליים בישראל כדי להתמודד עם אתגרים סיניים בתחום הטכנולוגיה והמסחר ולהגביר את השקיפות והמודעות בציבור לגבי ההשפעות הפוטנציאליות של קשרים כלכליים עם סין, תוך שמירה על האינטרסים הביטחוניים של המדינה.

מבוא

מאמצים סיניים להשפיע על שורה של מדינות ברחבי העולם העלו חששות בארגונים ממשלתיים ובקרב חוקרים ועיתונאים בישראל כי בייג'ינג עשויה להפעיל או כבר מפעילה מאמצי השפעה דומים גם כאן. הרקע הגלובלי לחששות אלה: היריבות המתעצמת בין ארה"ב לבין סין ובייחוד החששות בווינגטון כי סין פועלת כעת לערער את הסדר הליברלי הגלובלי ואת הדומיננטיות האמריקנית וכי בטווח הרחוק השתיים אף עשויות להתדרדר לעימות צבאי ישיר.

בהקשר הישראלי העיסוק בנושא זה חשוב משני טעמים. ראשית, יחסי הכלכלה בין ישראל לסין שקיבלו דחיפה עסקית וממשלתית משמעותית בעשור הקודם (בייחוד בשנים 2013–2018), הגם שהתכווצו בשנים האחרונות. טביעת רגל כלכלית זו מעלה חשש להשפעה על גורמים ישראליים. שנית, ממשלי טראמפ וביידן הפעילו לחצים על ישראל להציב מגבלות על שיתוף הפעולה הכלכלי עם סין.

ההערות שלפניכם ממקמות את הדיון במאמצי השפעה סיניים על ישראל, בתוך הקשרים הנוגעים לשיח הרחב על השפעה, תמונת המצב הגלובלי וההקשרים הפנימיים בישראל ובסין. בתוך כך, הדיון בסוגיה הסינית מעלה כמה תובנות כלליות לגבי שאלת ההשפעה בכלל, מעבר למקרה דנן.

הערה ראשונה: השפעה במובן הרחב; השפעה במובן הצר

השיח בין אנשי מעש, חוקרים ואנשי תקשורת בנושא ההשפעה הסינית בארץ ובעולם חל על שורה ארוכה של פעילויות שכלפיהן נטען כי הן משקפות מאמץ סיני שמסכן את האינטרסים של המדינה שבה בייג'ינג פועלת. בהקשר הישראלי בלטו בשיח הציבורי תגובות על השקעות סיניות בתשתיות חשובות כמו חלק מנמל חיפה. נטען כי מעורבות סינית זו יצרה מצב שלפיו "ביום פקודה סין תוכל לעצור את התשתיות המרכזיות בישראל"³. השקעות סיניות בחברות טכנולוגיה ישראליות העלו חששות כי הצד הישראלי ייפגע מבחינה מסחרית, לרבות גניבה אפשרית של קניין רוחני.⁴ אחרים הביעו חששות כי הגישה הסינית הפיזית והמסחרית לישראל תאפשר לבייג'ינג לאסוף מידע, לרבות מידע רגיש, על גורמים ישראליים.⁵

חששות הועלו גם סביב פעילותה התרבותית של בייג'ינג בישראל. כך למשל, נטען כי מכוני קונפוציוס הפועלים באוניברסיטה העברית בירושלים ובאוניברסיטת תל אביב, מסייעים לבייג'ינג לעיצוב השיח בישראל על סין, לרבות השתקתם של נושאים שסין אינה חפצה בהבלטתם.⁶ טענות אלו קיבלו משנה תוקף בשיח הישראלי, נוכח מגמה בארה"ב ובחלק ממדינות המערב לבחון בצורה ביקורתית יותר את המכוני הללו. כך למשל, נסגרו רובם המוחלט של מכוני קונפוציוס שפעלו באוניברסיטאות אמריקניות, לאחר

1 ד"ר אודי ערן הוא מרצה במחלקה ליחסים בין-לאומיים, אוניברסיטת חיפה. שובל בן יאיר היא סטודנטית בית הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה, אוניברסיטת רייכמן.

2 המחברים מודים לאסף אוריון, ד"ר גליה לביא, ד"ר גליה לינדנשטראוס, טוביה גרינג, דודי סימן-טוב ותא"ל (מיל) יוסי קופרסר על הערותיהם על גרסה מוקדמת של נייר זה.

3 סופי שולמן, "ביום פקודה סין תוכל לעצור את התשתיות המרכזיות בישראל", כלכליסט, 3 בינואר, 2024, <https://tinyurl.com/3snhndfu>.

4 שירה עפרון, הווארד ג' שץ, ארתור צ'אן, אמילי האסקל, לייל ג' מוריס ואנדרו סקובל, "יחסי ישראל-סין (קליפורניה: מכון ראנד, 2019), עמ' XVI, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2600/RR2641/RAND_RR2641z1.HEBREW.PDF.

5 נייר דבורי, "לא רק האיום האירני: המעצמה הטכנולוגית שצריכה להטריד את מערכת הביטחון בישראל", N12, 8 בדצמבר, 2021, <https://tinyurl.com/3tdazhs3>.

6 דיויד סטברו, "המחאה נגד מכוני קונפוציוס גוברת, אך בישראל מתקשים שהחופש האקדמי לא נפגע", הארץ, 17 באפריל, 2019, <https://tinyurl.com/434z4f66>.

שהקונגרס הגביל ב־2018 בחקיקה סיוע פדרלי לאוניברסיטאות שבהן פועלים מכונים אלה,⁷ ולאחר שהממשל קבע ב־2020 כי ארגון האב של מכונים אלו הוא "שלוחה" של ממשלת סין.⁸

לאחר פרוץ מלחמת "חרבות ברזל" באוקטובר 2023, נשמעו גם טענות כי ממשלת סין מאפשרת או מעודדת את הפצתם של תכנים אנטי־ישראליים ואף אנטי־שמיים ברשת האינטרנט.⁹

לחשש מן ההשפעה הישירה על ישראל התווסף חשש נוסף שלפיו פעילויות כלכליות מסוימות ישראליות-סיניות (כגון השקעה או פיתוח של פרויקטים של תשתית או בחברות טכנולוגיות), יפגעו ביחסי ישראל-ארה"ב. דוגמה בולטת היא האזהרה שהשמיעו גורמים ישראליים כי הפעלתו של חלק מנמל חיפה על ידי חברה סינית היא לצנינים בעיניה של וושינגטון.¹⁰

בנסיבות אלה כדאי לחדד את האבחנה בין השפעה במובנה הרחב להשפעה במובנה הצר. השפעה במובן הרחב כוללת את כלל האינטראקציות של המדינה המשפיעה (כמו סין) עם מדינה מסוימת, ביניהן מאמציה של סין - בפועל או בפוטנציה - להביא לשינוי עמדות של ציבור או חלקים ממנו, המוגדר לפי אסא, "כבעל עמדה מוגדרת, שאותה אנו מבקשים לשנות ולהמיר בעמדה חלופית".¹¹ אסא מבחין בין השפעות על השכבה המהותית (כגון: על תפיסת הזהות) לבין רובד של עמדות, כגון עמדות של ציבור במדינה א' כלפי מדינה ב'.¹²

השפעה במובן הצר, זה הנדון במאמרים רבים בפרויקט זה, מוגדרת במקומות רבים כהתערבות זרה. ממשלת אוסטרליה שבחנה סוגיה זו לעומק מבחינה בין השפעה זרה (foreign influence) לבין התערבות זרה (foreign interference). השפעה זרה נעשית בגלוי ובשקיפות ובאופן שמכבד את האזרחים, את החברה ואת המוסדות של המדינה שעליה מנסים להשפיע. למעשה, האוסטרלים מודים כי כל מדינה מנסה להשפיע על אחרים כדי לקדם את יעדיה. עם זאת, מעורבות זרה, על פי ההגדרה האוסטרלית: "נעשית על ידי, או מטעם, כוח זר, כולל כפייה, השחתה, כוללת הטעיה או פעילות חשאית, ומנוגדת לריבונות, לערכים, או לאינטרסים הלאומיים" של המדינה שעליה מנסים להשפיע. פעילות זו "כוללת מעצמות זרות המנסות באופן סודי ולא ראוי ולהתערב בחברה... כדי לקדם את המטרות האסטרטגיות, הפוליטיות, הצבאיות, החברתיות או כלכליות על חשבון" המדינה שעליה מנסים להשפיע. השפעה כזו, על פי ההגדרה האוסטרלית, עשויה לבוא לידי ביטוי בכל שדרות החברה לרבות אצל יחידים, קהילות, מידע ומוסדות ממשלתיים, תעשייה, אקדמיה, ותקשורת.¹³

הדיון בהשפעה ובהתערבות זרות עלה מחדש בעשור האחרון מכיוון שמדינות רבות, לרבות ישראל,¹⁴ משקיעות בהבנת התחום ובהתמודדות עימו. מאמצי ההשפעה הרוסיים על בחירות 2016 בארה"ב העלו את הסוגיה למקום מרכזי בסדר היום. טכנולוגיות סיניות ספציפיות, כגון 5G לתקשורת או אפליקציות טיקטוק היו בייחוד מקור לדאגה, גם בשל אפשרות לריגול ולפגיעה בפרטיות. העניין הנרחב בהשפעה עולה גם נוכח התחושה בקרב מומחים כי האפקט של מאמצי ההשפעה של עידן האינטרנט והרשתות החברתיות מועצם בהשוואה למאמצי ההשפעה בעבר. בעבר היו רבים ממאמצי ההשפעה (כמו סבסוד מקלטי רדיו בגרמניה הנאצית, פיזור עלונים ממטוסים במלחמות רבות, או סרטי תעמולה סובייטיים) חד־כיווניים ולא נתפרו למידותיהם של נמעני המסר, ואילו המאמצים הנוכחיים מאפשרים תקשורת דו־כיוונית, המטורגטת בצורה מדויקת לאדם ספציפי, ולפיכך הם בעלי פוטנציאל ליצירת אפקט חברתי משמעותי, כמו ההשפעה על הבחירות בארה"ב.

השפעה במובן הרחב, כפי שעולה בשיח המדינתי, המחקרי והפופולרי בהקשר הסיני, כוללת לפחות שלושה מאמצים: יחסי סחר

7 UNITED STATES GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE, CHINA: WITH NEARLY ALL U.S. CONFUCIUS INSTITUTES CLOSED, SOME SCHOOLS SOUGHT ALTERNATIVE LANGUAGE SUPPORT, OCTOBER 30, 2023, [HTTPS://TINYURL.COM/4PRS6DW5](https://tinyurl.com/4PRS6DW5)

8 CONGRESSIONAL RESEARCH OFFICE, CONFUCIUS INSTITUTES IN THE UNITED STATES: SELECTED ISSUES, MAY 2, 2023, [HTTPS://TINYURL.COM/44R6KM4F](https://tinyurl.com/44R6KM4F)

9 טוביה ריגין, "ברקע המלחמה בישראל: האנטישמיות בסין שוברת שיאים", *INSS*, 19 בנובמבר, 2023, [HTTPS://TINYURL.COM/4Y2AScx8](https://tinyurl.com/4Y2AScx8)

10 עמרים ברקת ושלומית לו, "אסור לתת לסינים את נמלי הים, הם תמיד בצד שנגד ישראל: שאול חורב בריאיון מודאג", *גלובס*, 17 בנובמבר, 2021, [HTTPS://WWW.GLOBES.CO.IL/NEWS/ARTICLE.ASPX?DID=1001260628](https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001260628)

11 חיים אסא, "השפעה על שינוי עמדות בציבורים גדולים", *מודיעין הלכה למעשה* 4 (אפריל 2019): 37, [HTTPS://TINYURL.COM/3E6MM9MN](https://tinyurl.com/3E6MM9MN)

12 חיים אסא, "השפעה על שינוי עמדות בציבורים גדולים", *מודיעין הלכה למעשה* 4 (אפריל 2019): 35-36, [HTTPS://TINYURL.COM/3E6MM9MN](https://tinyurl.com/3E6MM9MN) להמשגות נוספות ראו: עפר פרידמן, "המשגות המונחים השפעה זרה והתערבות זרה, בגיליון זה.

13 DEFINING FOREIGN INTERFERENCE," DEPARTMENT OF HOME AFFAIRS, AUSTRALIAN GOVERNMENT, ACCESSED JULY 26, 2024, [HTTPS://WWW.HOMEAFFAIRS.GOV.AU/ABOUT-US/OUR-PORTFOLIOS/NATIONAL-SECURITY/COUNTERING-FOREIGN-INTERFERENCE](https://www.homeaffairs.gov.au/about-us/our-portfolios/national-security/countering-foreign-interference)

14 צוות 12N, "דיווח: ישראל הפעילה מבצע השפעה חשאי נגד מחוקקים אמריקנים לתמיכה במלחמה בעזה", *N12*, 5 ביוני, 2024, [HTTPS://WWW.MAKO.CO.IL/NEWS-2024_Q2/ARTICLE-D28888d7B87Ef81027.HTM](https://www.mako.co.il/news-2024_Q2/ARTICLE-D28888d7B87Ef81027.HTM); גור מגידו, "משרדו של השר עמיתו שיקלי מממן פעילות של עמותה שהקים חברו הקרוב", *הארץ*, 4 ביולי, 2024, [HTTPS://TINYURL.COM/MRDMAPd4](https://tinyurl.com/MRDMAPd4)

וכלכלה, כח רך והתערבות זרה. אלו הם מאמצים נפרדים, אך בגזרות מסוימות אפשר להצביע גם על חפיפה ביניהם. כך למשל, גורמים עסקיים התלויים בסין, עשויים להיות פעילים בחברה האזרחית ולתרום לכוחה הרך של בייג'ינג באופן נוח יותר לממשלת סין.

א. יחסי סחר וכלכלה

כאן מוזכרים לרוב השפעה בפועל או פוטנציאל להשפעה על ישראל דרך יחסי מסחר וכלכלה. בולטת בהקשר זה השפעה פוטנציאלית של היקשרות לרשתות אספקה סיניות, המכונה בספרות האקדמית "תלות כנשק" *Weaponized Interdependence*.¹⁵ כאן עסקינן בשתי תופעות הקשורות במידת מה זו בזו. ראשית, "אפקט נקודות המשנק" *Choke Point Effect*, כלומר יכולתה של סין להגביל או לגדוע יצוא מוצרים למדינות שעליהן היא רוצה להשפיע, או הגבלות יבוא אליהן מסין. דוגמה בולטת מהשנים האחרונות היא החסימה הסינית של כלל היבוא והיצוא בנתיב סין-ליטא,¹⁶ לאחר שהמדינה הבלטית אישרה לפתוח משרד אינטרסים של טאיוואן ואף הגדילה ואישרה לעשות שימוש בשם טאיוואן ולא טאיפיי כפי שמקובל במדינות רבות אחרות.¹⁷ בהקשר הישראלי הועלו טענות בתחילת מלחמת "חברות ברזל" כי יצואנים סינים מאיטים אספקה לישראל, ואף "הטילו סנקציות" עליה מטעמים פוליטיים.¹⁸ שנית, "אפקט הפן-אופטיקון", היכולת של סין לאסוף מידע מעצם שליטתה ברשתות הסחר.¹⁹ מידע זה יכול להיאסף ישירות או דרך חיישנים המותקנים במוצרים שיש בהם רכיבים סיניים. דוגמה בולטת בהקשר זה היא דיווחים מ-2018 שלפיהם גורמי ממשל סיניים השתילו שבבים במוצרים של חברת אלמנטל טכנולוגיות (*Elemental Technologies*), שמצאו את דרכם לשרתים של חברות ענק אמריקניות כמו אמזון ואפל.²⁰

ב. כוח רך

כוח רך הוא מונח שגור שפיתח פרופ' ג'וזף נאי (Nye) מאוניברסיטת הרווארד, חוקר חשוב בתחום היחסים הבין-לאומיים שגם שירת בתפקידים בכירים בממשלים אמריקניים שונים. המונח במקור כיוון בייחוד ליכולתה של מדינה להביא מדינות לאמץ את עמדתה בשל משיכה לערכים ולזהות שהיא מייצגת, ולא בכפייה.²¹ נאי דן בייחוד במקרה האמריקני, בהקשר של ניצחון הכוח הרך האמריקני של דמוקרטיה ליברלית, שוק חופשי ומשיכה תרבותית, במלחמה הקרה. כבר במהלך שנות ה-90 החלו גם גורמים סיניים לעסוק ברעיון של כח רך ולשו אותו בהתאם לצרכים של בייג'ינג. חוקרים רבים סבורים כי המונח בגרסתו הסינית אינו דומה עוד לניתוח המקורי של נאי. ההבדלים העיקריים בין הגישה המקורית של נאי לבין הגישה הסינית לנושא כוללים מרכיבים אחדים.

ראשית, העדר הבחנה בין מאמצי פנים למאמצי חוץ. למפלגה הקומוניסטית הסינית (מק"ס) רקע עמוק במאמצי שכנוע פנימיים ששורשיהם במאמץ לגייס חברים למפלגה מאז הוקמה ב-1921 ולאורך מלחמת האזרחים בת 22 השנים (1927–1949) שבסופה ניצחה המק"ס. שנית, תפיסת הכוח הרך כחלק ממערך כולל של עוצמה סינית שבו אין הפרדה בין כוח צבאי, כוח כלכלי וכוח רך. הגישה האמריקנית שהציג נאי מפרידה בצורה חדה בין כוח קשה (צבא וכלכלה) לכוח רך של ערכים וזהות.

שלישית, הכוח הרך הסיני מדגיש את מודל הפיתוח הכלכלי הסיני המכוון לאוכלוסייה כפרית וענייה שהפכה במסגרתו למעמד בינוני המתגורר בערים, תוך שמירה על מוסדות השלטון הריכוזי. כלומר, ללא צורך לעבור למשטר דמוקרטי, כפי שנרמז ממודלי הפיתוח שקידם המערב דרך מוסדות כמו הבנק העולמי וקרן המטבע. בכל אלה סין מכוונת בייחוד למדינות הדרום הגלובלי החולקות רבים מהמאפיינים שלה - בייחוד אוכלוסייה כפרית ענייה ושלטון ריכוזי. מדינות אלה התנסו ברובן במודל הפיתוח המערבי אך הוא עורר התנגדות במדינות רבות. הגם שחלק מן הכוח הרך הסיני מכוון למערב, ניכר כי עיקר המאמץ וההצלחה היו בדרום הגלובלי. ברוב

15 HENRY FARRELL AND ABRAHAM L. NEWMAN, "WEAPONIZED INTERDEPENDENCE: HOW GLOBAL ECONOMIC NETWORKS SHAPE STATE COERCION," *INTERNATIONAL SECURITY* 44, NO. 1 (2019): 42-79; DANIEL W. DREZNER, HENRY FARRELL, AND ABRAHAM L. NEWMAN, EDs., *THE USES AND ABUSES OF WEAPONIZED INTERDEPENDENCE* (WASHINGTON, DC: BROOKINGS INSTITUTION PRESS, 2021)

16 MICHAEL REYNOLDS AND MATTHEW G. GOODMAN, "CHINA'S ECONOMIC COERCION: LESSONS FROM LITHUANIA," *CSIS*, MAY 6, 2022, [HTTPS://WWW.CSIS.ORG/ANALYSIS/CHINAS-ECONOMIC-COERCION-LESSONS-LITHUANIA](https://www.csis.org/analysis/chinas-economic-coercion-lessons-lithuania)

17 גם בישראל הוא נקרא "המשרד הכלכלי והתרבותי של טאיפיי בתל-אביב". ראו: [HTTPS://WWW.ROC-TAIWAN.ORG/IL_EN/INDEX.HTML](https://www.roc-taiwan.org/il_en/index.html)

18 איתמר אייכנר, "לחץ סיני: ענקית ספנות מפסיקה לשוט לישראל," *YNET*, 7 בינואר, 2024, [HTTPS://WWW.YNET.CO.IL/ECONOMY/ARTICLE/SJIAVXDD6](https://www.ynet.co.il/economy/article/sjiaxvdd6)

19 פנאופטיקון מכון לרעיון של הפילוסוף הבריטי בן המאה ה-18 ג'רמי בנת'האם לתבונן של בתי כלא שבהם יאפשר קיר שקוף בתאי האסירים לשומר בודד לפקח עליהם, בין היתר, כי הם לא יידעו אם הוא מתבונן עליהם אם לאו. בעידן טכנולוגיות המידע שבו אנו חיים זהה המונח לתחייה משום שטכנולוגיות רבות מאפשרות מעקב מתמיד.

20 SAMUEL GIBBS, "CHINA PLANTED CHIPS IN APPLE AND AMAZON SERVERS, REPORT CLAIMS," *THE GUARDIAN*, OCTOBER 5, 2018, [HTTPS://TINYURL.COM/5AP8P4EE](https://tinyurl.com/5AP8P4EE)

21 JOSEPH S. NYE, *BOUND TO LEAD: THE CHANGING NATURE OF AMERICAN POWER* (NEW YORK: BASIC BOOKS, 1990); JOSEPH S. NYE, *SOFT POWER: THE MEANS TO SUCCESS IN WORLD POLITICS* (NEW YORK: PUBLIC AFFAIRS, 2004)

מדינות המערב, לרבות ישראל, סקרים מראים ירידה באהדה כלפי סין, אף שמדינות הדרום הגלובלי אוהדות אותה.²²

לבסוף, חלק ממאמצי הכוח הרך הסיני הוא בחידוד ההבדלים בין הגישה האמריקנית לגישה הסינית ביחסי חוץ. כך למשל, הסינים מחדדים כי אינם מתערבים בענייני פנים של המדינות עימן הם באים במגע, ואילו ארה"ב מנסה לכפות את ערכיה הליברליים על שותפותיה. הסינים רומזים כי האמריקנים משקפים בכך המשך של הגישה האירופאית-קולוניאליסטית, שבמסגרתה סחר הופך לשליטה קולוניאלית, ואילו הסחר הסיני בעבר, ובמשטמע עתה, אינו כולל מרכיב של שליטה באחר. יש המכנים גישה זו "כוח רך שלילי", כלומר לא רק כזה המדגיש את עליונותה של סין, אלא מחדד מדוע היא עדיפה על המודל הדומיננטי המערבי-אמריקני.

בזירה הישראלית ישנם אכן כמה מאמצים סיניים רכים, אך ניכר כי מידת הצלחתם מוגבלת. דו"ח מפורט של מכון המחקר פרידום האוס ב־2022, העריך את מידת ההשפעה של סין על התקשורת הישראלית כנמוכה, ואת רמת העמידות של ישראל מפני השפעה סינית בתחומים אלה כגבוהה.²³ מקור מרכזי לחשש פוטנציאלי (שעדיין לא התממש) שעולה מן הדו"ח הוא מבנה שוק התקשורת הישראלית. הריכוזיות היחסית של השוק בידי מספר מצומצם של שחקנים בעלי אינטרסים כלכליים, לרבות בסין, יוצר לכאורה אפשרות לגורם חיצוני להשפיע בצורה אפקטיבית יותר. כך למשל, העיתון הנפוץ במדינה, החינמון "ישראל היום", נמצא בבעלות גורמים עסקיים שלהם אינטרסים כלכליים משמעותיים בסין. דוגמאות המוכרות מארה"ב מראות כי לעיתים אפילו בעלי הון הקרובים למפלגה הרפובליקנית (שהובילה תחת ממשל טראמפ את הקו הניצי לסין, שהפך בינתיים לקונצנזוס דו־מפלגתי), עשויים לנסות להגן על אינטרסים של חברות סיניות כשהדבר עולה בקנה אחד עם האינטרסים העסקיים שלהם עצמם.²⁵

לסין מעורבות מוגבלת בזירה האקדמית הישראלית. הממשקים העיקריים לקשר בין שתי המערכות הם שני מכונים ללימוד סין (מכוני קונפוציוס) הפועלים באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת תל אביב, מכון משותף, הכולל הענקת תארים,²⁶ לטכניון ולאוניברסיטה סינית בשנטואו שבסין (מהלך שכלל תרומה משמעותית של איש עסקים סיני לטכניון), ושורה של הסכמים לשיתוף פעולה (הממומשים ברמות משתנות) בין מוסדות אקדמיה ישראלים וסיניים. שלוחה של האוניברסיטה הסינית UIBE פעלה בפתח תקווה מאז 2020, אך נסגרה ב־2024.²⁷ נוסף על כך המועצה להשכלה גבוהה החלה ב־2013 בשורה של מאמצים לחיזוק הקשרים האקדמיים עם סין ועם הודו.²⁸ חלק משמעותי של תוכניות אלה (שחלקן כבר הסתיימו) כלל מתן מלגות לעידוד סטודנטים וחוקרים מסין ומהודו לשהות במוסדות אקדמיים בישראל.²⁹

חוקר סין בולט, פרופ' אהרון שי, בספרו "סין וישראל", תיאר בין היתר, מתחים בשנים הראשונות לקיום מכון קונפוציוס באוניברסיטת תל אביב, בין המוסד המארח לבין גורמים סיניים שניסו להשפיע על התנהלותו.³⁰ כידוע, במערכת הבינ־לאומית, בייחוד בארה"ב ובמערב אירופה, החלו מכונים אלה להיתפס בשנים האחרונות כמשרתים את יעדיה של ממשלת סין. ממשל טראמפ אף הכריז עליהם כ"סוכנים זרים".³¹ בישראל, על פי תיאורו של פרופ' שי, חלק מן המאמצים הסיניים נגעו לתכנים, אך חלקם שיקפו הבדלי תרבות ותפיסה כגון מעורבות רבה של דרגי עבודה סיניים בהיבטים טכניים של ביקורי בכירים סיניים באוניברסיטה, נוכח, במובלע, היראה שחשו הראשונים כלפי הממונים עליהם.³²

22 LAURA SILVER, "MORE PEOPLE VIEW THE U.S. POSITIVELY THAN CHINA ACROSS 35 SURVEYED COUNTRIES," PEW RESEARCH CENTER, JULY 9, 2024, <https://tinyurl.com/YR22JH5R>

23 FREEDOM HOUSE, "BEIJING'S GLOBAL MEDIA INFLUENCE 2022: ISRAEL," 2022, <https://freedomhouse.org/report/beijings-global-media-influence-2022/israel>

24 מערכת ישראל היום, "סקר TGI קובע: 'ישראל היום' - העיתון המוביל במדינה, 'ישראל היום', 31 ביולי, 2023, <https://www.israelhayom.co.il/news/local/article/14446425>

25 JOHN D. MCKINNON AND STU WOO, "THE BILLIONAIRE KEEPING TIKTOK ON PHONES IN THE U.S.," WALL STREET JOURNAL, SEPTEMBER 23, 2023, <https://www.wsj.com/politics/policy/jeff-yass-tiktok-bytedance-ban-congress-15a41ec4>, איש העסקים היה גם פעיל בתרומות לגופי ימין בישראל, ראו: סוכנויות הידיעות, "ג'פרי יאס, התורם הגדול של קהלת, משתמש בהונו כדי לדאוג שטיקטוק לא תוחרם בארה"ב", "דה מרקר", 20 בספטמבר, 2023, <https://tinyurl.com/Y9Te7B43>

26 הטכניון, "איך אומרים בוגר טכניון בסינית?", 11 ביולי, 2021, <https://tinyurl.com/3vths97w>

27 נויית זומר, "האוניברסיטה הסינית הראשונה עוזבת את הארץ", YNET, 18 בספטמבר, 2024, <https://www.ynet.co.il/economy/article/rjp7thp6c>

28 המועצה להשכלה גבוהה, "אישור חתימה על הסכם הבנות עם משרד החינוך הסיני", 9 במרץ, 2016, <https://tinyurl.com/2BjB4w8M>

29 המועצה להשכלה גבוהה, "קול קורא להגשת מועמדים לתוכנית מלגות ות"ת לבתרידוקטורנטים מצטיינים מסין ומהודו - מחזור ט', תשפ"א 2019", 1 ביולי, 2019, <https://tinyurl.com/mwaxhuds3>

30 גליה לבאי, "פרופ' אהרון שי: הייתי תומך נלהב של המודל הסיני: התפכחתי", INSS, 24 באוגוסט, 2022, <https://www.inss.org.il/he/publication/prof-shai-aron>

31 MIKE R. POMPEO, "DESIGNATION OF THE CONFUCIUS INSTITUTE U.S. CENTER AS A FOREIGN MISSION OF THE PRC," U.S. DEPARTMENT OF STATE, AUGUST 13, 2020, <https://bit.ly/3quxNBz>

32 אהרון שי, סין וישראל: בין סינים ליהודים, בין ביג'ינג לירושלים (תל אביב: ידיעות אחרונות, 2016), עמ' 195–201.

הרדיו הבין-לאומי של סין, גוף ממשלתי, (להלן: CRI) הוא הכלי העיקרי שבאמצעותו סין מצליחה להגיע לקהל הישראלי.³³ הדמות המוכרת ביותר בישראל מה-CRI היא "איציק הסיני", שם הבמה של שי שאוצ'י,³⁴ סיני שמדבר עברית שוטפת ומציג גם סרטונים המיועדים לציבור הישראלי הנצפים, בין היתר, על ידי כ-23,000 העוקבים הקבועים שלו.³⁵ לתחנה יש גם אתר אינטרנט בעברית שם עולים בייחוד תכנים כלליים המשקפים את עמדת ממשלת סין שתורגמו לעברית, לצד מספר מצומצם של תכנים שעוצבו במיוחד לציבור הישראלי. כן בוצעו הפקות משותפות של גופי תקשורת ישראלים לגופי תקשורת סיניים. דוגמה לכך היא סדרה משותפת לכאן 11 ול-CRI שעסקה בהיבטים שונים של סין והתרבות הסינית, סדרה שעבורה שילם ה-CRI מאות אלפי שקלים בתמורה להיתר לערוך את התכנים ולפקח עליהם.³⁶

לאורך השנים פנו גורמים סיניים, בייחוד אנשי השגרירות בישראל, לציבור הישראלי באמצעות מאמרי דעה בעיתונות הישראלית. המאמרים הראשונים הופיעו דווקא ביומון באנגלית, ג'רוזלם פוסט, שמראה אולי כי הם היו מופנים לדרג הממונה בבית לא פחות מאשר לאזרחי ישראל. בהמשך הורחבו המאמרים גם לכלי תקשורת אחרים לרבות מקור ראשון ויחד נאמן. חלק ניכר מן המאמרים נועד להדוף ביקורת כלפי סין כמו בתקופת הקורונה, והטענות האמריקניות כי סין פועלת באופן אגרסיבי בזירה הבין-לאומית.³⁷

א. השפעה והתערבות זרות

כאמור, ממשלת אוסטרליה הגדירה התערבות זרה ככזו ש"נעשית על ידי, או מטעם, כוח זר, כולל כפייה, השחתה, כוללת הטעיה או פעילות חשאית, ומנוגדת לריבונות, הערכים או האינטרסים הלאומיים" של המדינה שעליה מנסים להשפיע. פעילות זו "כוללת מעצמות זרות המנסות באופן סודי ולא ראוי ולהתערב בחברה... כדי לקדם את המטרות האסטרטגיות, הפוליטיות, הצבאיות, החברתיות או הכלכליות על חשבון" המדינה שעליה מנסים להשפיע. השפעה כזו, על פי ההגדרה האוסטרלית, עשויה לבוא לידי ביטוי בכל שדרות החברה לרבות אצל: יחידים, קהילות, מידע ומוסדות ממשלתיים, תעשייה, אקדמיה, ותקשורת.³⁸

על בסיס מידע גלוי בלבד, דומה שבהשוואה למדינות אחרות המאמצים הסיניים כלפי ישראל מוגבלים וכוללים בייחוד מאמצי השפעה, ללא מאמצי התערבות. מאמצי ההשפעה, ככל שיש כאלה, מכוונים לרמת העמדות, ולא לרמה הבסיסית הזהותית, הגם שאופציה כזו אפשרית, למשל, נוכח המאבק הפנימי הישראלי על זהותה של המדינה שהתחדד במהלך 2023. בין הגורמים האפשריים המסבירים את ההיקף המצומצם של מאמצי סין בהשוואה למאמצים מול מדינות אחרות: הריחוק הפיזי של ישראל מסין, הערכה סינית כי ישראל קרובה מאוד לארה"ב, ותרומתה הפוטנציאלית משנית יחסית למאמצים גלובליים סיניים כמו תוכנית החגורה והדרך.

ככל שיש מאמצי השפעה כלפי הציבור בישראל, הם אינם עולים יפה בשנים האחרונות. סקר של מכון פיו מראה עלייה חדה באחוז הישראלים המחזיק בעמדה מסויגת (unfavorable) כלפי סין. ב-2019 החזיקו 25% מן הישראלים בעמדה כזו, ואילו ב-2022 החזיקו 46% מן הישראלים בעמדה מסויגת כלפי סין. מספר הישראלים שהביעו אי-אמון ביכולתו של נשיא סין לעשות את ה"דבר הנכון בענייני העולם" עלה מ-47% בשנת 2019, ל-70% בשנת 2022. אחוז הישראלים שהחזיק בעמדה חיובית כלפי סין (favorable) ירד מ-48% בשנת 2021 ל-33% ב-2024.³⁹ בה בעת יצוין כי גם בעבר היו שינויים חדים שכאלה, אך בכיוון ההפוך. ב-2013, ל-60% מהישראלים הייתה עמדה מסויגת כלפי סין, אך כחלוף שש שנים צנח כאמור מספר המסויגים ל-25%.⁴⁰ ההתנהלות הסינית סביב מלחמת חרבות ברזל אף היא זכתה להדים שליליים בציבור הישראלי.

יתר על כן, כלל לא ברור שהשינויים בעמדות הציבוריות כלפי סין הם תוצאה של מאמצי השפעה סיניים. במהלך שש השנים שבהן צנחה רמת ההסתייגות מסין (2013–2019), הובילה ממשלת ישראל, על פניו, גם יעד אפשרי להשפעה, מאמץ להתקרבות כלכלית

33 הרדיו הבין-לאומי של סין, "אודות פייסבוק", ROIE YELLINEK, "HOW CHINA LEARNED TO HARNESS", ISRAEL'S MEDIA AND BOOMING TECH SCENE, CARNEGIE ENDOWMENT FOR INTERNATIONAL PEACE, 2021, <https://bit.ly/3qEqVl6>

34 Xi XIAOQ

35 YELLINEK, "HOW CHINA LEARNED"; KOH GUI QING AND JOHN SHIFFMAN, "BEIJING'S COVERT RADIO NETWORK AIRS CHINA-FRIENDLY NEWS ACROSS 'WASHINGTON, AND THE WORLD,'" REUTERS, NOVEMBER 2, 2015, <http://bit.ly/3lYALSr>; FREEDOM HOUSE, "BEIJING'S GLOBAL

36 "FREEDOM HOUSE, "BEIJING'S GLOBAL

37 ROIE YELLINEK, "CHINA'S MEDIA STRATEGY TOWARDS ISRAEL," ISRAEL AFFAIRS 28, NO. 2 (2022): 184–198

38 DEFINING FOREIGN INTERFERENCE," DEPARTMENT OF HOME AFFAIRS, AUSTRALIAN GOVERNMENT

39 "SILVER, "MORE PEOPLE VIEW THE U.S. POSITIVELY

40 LAURA SILVER, CHRISTINE HUANG AND LAURA CLANCY, "CHINA GLOBAL IMAGE," PEW RESEARCH CENTER, SEPTEMBER 28, 2022, <https://tinyurl.com/3snCD2da>

הרדיו הבין-לאומי של סין, "אודות", פייסבוק, ROIE YELLINEK, "HOW CHINA LEARNED TO HARNESS", ISRAEL'S MEDIA AND BOOMING TECH SCENE, CARNEGIE

לסין שהביא להעמקת שיתוף הפעולה הכלכלי בין השתיים. ייתכן מאוד שהמציאות הפוליטית והחומרית הזו, כמו גם ההובלה של הצמרת הישראלית, השפיעו על עמדות הציבור יותר מכל מאמץ השפעה של בייג'ינג. באופן דומה, אין לנו די מידע לשפוט מה הביא לעליית מספר המסויגים בישראל מסין בשנים 2019–2022. לצד ההשפעה הסינית ייתכן כי גם גורמים אחרים השפיעו על עמדת הציבור לרבות עליית המתח בין סין לארה"ב (מדינה שזוכה להערכה גבוהה מאוד בציבור הישראלי),⁴¹ הטיפול הסיני בנושא הקורונה או המהלכים הסיניים הפנימיים שזכו לכיסוי תקשורתי נרחב, כגון הצרת צעדיו של המגזר העסקי הסיני בצעדים בולטים כמו ביטול הנפקת הענק של קבוצת אנט והיעלמותו לזמן מה של איש העסקים ג'ק מא, ובכלל גישתה האסרטיבית במערכת הבין-לאומית. הירידה באחוזי ההתייחסות לסין באופן חיובי כפי שנמדדה ב־2024 עשויה כמובן להיות תוצאה של תחושה בישראל כי תכנים אנטי-ישראליים סביב מלחמת חרבות ברזל קודמו בפלטפורמות סיניות.

הערה שנייה: ככל שיש תלות כלכלית ישראלית בסין, היא במגמת ירידה

בעשורים האחרונים, ובייחוד מאז 2013, התרחבו היקפי הפעילות הכלכלית הסינית בישראל, אך הם החלו לרדת בסוף העשור שעבר. במידה רבה, העלייה של העשור השני במאה ה־21 נבעה מהמאמץ של הצמרת המדינית בשתי המדינות דוגמת ביקוריו ראש הממשלה נתניהו בסין ב־2013 וב־2017, וביקורו של סגן ראש ממשלת סין בישראל ב־2018.⁴² מצידה של ישראל כלל מאמץ זה כמה החלטות ממשלה, הקמת ועדת שרים לתיאום שיתוף הפעולה הכלכלי עם סין וועדת מנכ"ל משרדי ממשלה בתחום זה.⁴³ כן הוקמה מסגרת קבועה ישראלית-סינית לעידוד חדשנות ושיתוף פעולה כלכלי בין שתי המדינות.⁴⁴ ישראל היא אחת מתשע מדינות המנהלות משא ומתן עם סין על הסכם סחר חופשי,⁴⁵ והיא מפעילה חמש נציגויות סחר בסין.⁴⁶ הגם שהיקפי הפעילות הכלכלית הללו נמצאים בירידה מאז משבר הקורונה, סין היא (כך ב־2022) שותפת הסחר השלישית בגודלה עם ישראל (לאחר ארה"ב ומדינות האיחוד האירופי), עם היקף סחר של כ־17 מיליארד דולר, הנוטה ברובו לטובת יבוא מסין.⁴⁷

מאז הגיעה הפעילות לשיאה ב־2018 חלה נסיגה בהיקפיה של פעילות זו נוכח ההתפתחויות בסין, בישראל ובארה"ב. סין החלה פונה פנימה, בייחוד מאז מגפת הקורונה (אך למעשה עוד לפני). כך למשל, הוטלו הגבלות על היכולת של גורמים עסקיים סיניים להשקיע מחוץ לסין. נוסף על כך התבהרה עליונותו של הדרג הפוליטי, כלומר המפלגה הקומוניסטית, על פני המגזר העסקי באופן שצמצם את מרחב התמרון של האחרון.

בישראל ניכרה ירידה מסוימת בהתלהבות של המגזר העסקי לפעול מול גורמים סיניים משהתחדדו ההבדלים בתרבות העסקית בין שתי המדינות. גם הרגולטורים הישראליים החלו להקשות יותר מאשר בעבר על השקעות סיניות, נוכח חששות לקשיים אפשריים. כך למשל, קשיים שהערים הפיקוח על הביטוח היו בין הגורמים שמנעו את מכירת חברות הפניקס⁴⁸ וכלל ביטוח⁴⁹ לגורמים סיניים בעשור שעבר.

לבסוף, הממשל האמריקני החל רואה בסין יריבה והחל להפעיל לחצים לצמצום גזרות מסוימות בקשרי הסחר הישראליים-סיניים. לעמדתה זו של וושינגטון יש גם השפעות מסדר שני, כגון העדפתם של משקיעים אמריקנים לא להשקיע בחברות ישראליות שבהן יש השקעות סיניות.

מנעד המעורבות הכלכלית הסינית הישירה (מעבר ליצוא) בישראל בשני העשורים האחרונים רחב למדי. בחלקו הוא דומה

41 RICHARD WIKE, JANEL FETTEROLF, MOIRA FAGAN, SARAH AUSTIN AND JORDAN LIPPERT, "INTERNATIONAL VIEWS OF BIDEN AND U.S. LARGELY POSITIVE," PEW RESEARCH CENTER, JUNE 27, 2023, [HTTPS://TINYURL.COM/5N6NNSYW](https://tinyurl.com/5N6NNSYW)

42 "הודעת דוברות: ביקור סגן נשיא סין - המפגש ה־4 של ועדת החדשנות ישראל-סין", ממשלת ישראל, משרד החוץ, 21 באוקטובר, 2018, [HTTPS://WWW.GOV.IL/HE/](https://www.gov.il/HE/)

43 ממשלת ישראל, החלטה 251: חזיון שיתוף הפעולה הכלכלי עם סין, 19 במאי, 2023, [HTTPS://WWW.GOV.IL/HE/PAGES/2013_DEC251](https://www.gov.il/HE/PAGES/2013_DEC251); ממשלת ישראל, החלטה 1687: תוכנית לקידום והרחבת הקשרים הכלכליים בין ישראל וסין, 5 ביוני 2014, [HTTPS://WWW.GOV.IL/HE/PAGES/2014_DEC1687](https://www.gov.il/HE/PAGES/2014_DEC1687)

44 "סין: סקירה כלכלית", משרד התעשייה, מנהל סחר חוץ, יוני 2022, 11, [HTTPS://TINYURL.COM/42535Tf5](https://tinyurl.com/42535Tf5)

45 "סין: סקירה כלכלית", 9.

46 נספחים - סין, משרד הכלכלה והתעשייה, נפתח בתאריך 27 ביולי, 2024, [HTTPS://TINYURL.COM/56jcnf8u](https://tinyurl.com/56jcnf8u)

47 כ־70% מהיקף הסחר הוא יצוא סיני לישראל. ראו במקור: "הודעה לתקשורת: סחר החוץ לפי ארצות בשנת 2022", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 19 בינואר, 2023, [HTTPS://WWW.INSS.ORG.IL/HE/](https://www.inss.org.il/HE/); תומר פדלון, "מגמות בסחר בין ישראל לסין בעשור האחרון (2013–2022)", *INSS*, 6 ביוני, 2023, [HTTPS://WWW.INSS.ORG.IL/HE/](https://www.inss.org.il/HE/)

48 קובי ישעיהו, "הסוף לסאגה: בוטלה מכירת הפניקס לענקית הסינית פוסון", *גלובס*, 16 בפברואר, 2016, [HTTPS://WWW.GLOBES.CO.IL/NEWS/ARTICLE](https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001103437)

49 גול חזני ורחלי בינדמן, "סלינגר לא נתנה היתר לרכישת כלל והסינים זועמים", *כלכליסט*, 29 במאי, 2014, [HTTPS://WWW.CALCALIST.CO.IL/MARKETS/ARTICLES/0,7340,L-3632410,00.HTML](https://www.calcalist.co.il/markets/articles/0,7340,L-3632410,00.html)

למעורבות הסינית בכלכלות מפותחות אחרות, כגון השקעה בחברות תעשייה מסורתית וחברות הייטק. מרכיבים אחרים בדפוס ההשקעות הסיניים מזכירים את אופן הפעולה של שחקנים סיניים ב"דרום הגלובלי" דוגמת בניית תשתיות תעבורה והפעלתן. מעבר לפועלים הסיניים שביצעו פרויקטים של תשתיות בהובלה סינית (כמו מנהרות הכרמל), שוהים בישראל גם כמה אלפי פועלים סינים המועסקים בחברות בנייה ישראליות.

ההשקעות הסיניות במגזר הטכנולוגיה הישראלית משכו תשומת לב רבה מארבע סיבות. ראשית, המגזר הטכנולוגי הוא משמעותי ביותר בכלכלת ישראל, הוא חלון ראווה שישראל מרבה להדגיש אותו במגעים עם גורמים בין-לאומיים, והוא אף חלחל, בגזרות מסוימות, לאופן שבו אליטות ישראליות מבינות את זהותן כ"מדינת הזנק". שנית, המגזר זוכה לתשומת הלב הרבה ביותר של קברניטי היחסים הישראליים-סיניים (משני הצדדים).⁵⁰ שלישית, זהו מגזר שזכה להיקפי השקעות סיניים גדולים ביותר. בשנים 2007–2020 היה גובה ההשקעות בהייטק (באופן ישיר ודרך קרנות הון סיכון) למעלה מתשעה מיליארד דולר, מתוך סכום כולל של כ-19.5 מיליארד דולר של השקעות סיניות באותן שנים.⁵¹ בה בעת, גם בשיאן (2017–2018) נותרו ההשקעות הסיניות בהיקף צנוע יחסית (כ-6%) מסך ההון הזר שהושקע במגזר הטכנולוגיה הישראלי.⁵² לבסוף, זהו המגזר הרגיש ביותר, בראיית ארה"ב, של יחסי ישראל-סין. חשש אמריקני דומה בתחום הביטחוני הישראלי-סיני בראשית המילניום הביא לסוף עידן של עסקאות אמל"ח ישראליות-סיניות. בדומה, החשש האמריקני העדכני מסחר בתחומי הטכנולוגיה משפיע על גזרות רבות של טכנולוגיה לרבות היכולת לגייס משקיעי הון-סיכון מסין ומארה"ב. כך למשל, כאמור, ניכר כי משקיעים אמריקנים נוהרים מלהשקיע בחברות ישראליות שבהן יש השקעה סינית. גם הצד הסיני מטיל מגבלות המשפיעות על המגזר העסקי הישראלי. כך למשל, באוגוסט 2023 נסוגה החברה האמריקנית אינטל מרכישת החברה הישראלית-אמריקנית טאוואר, נוכח סירובו של הרגולטור הסיני לאשרה, ככל הנראה כחלק מצעדי התגובה של בייג'ינג על ההגבלות שהטיל הממשל בוויינגטון על יצוא שבבים. הרגישות האמריקנית כבר הביאה להקמת מנגנון ממשלתי לפיקוח על יצוא, ובהמשך לחיזוקו ועשויה להביא להגבלות על יצוא טכנולוגי ישראלי לסין. ישראל רגישה במיוחד לסוגיה זו. מכיוון שחלק ניכר מן היצוא הישראלי לסין מיוצר במפעל של אינטל, חברה אמריקנית הפועלת בישראל, עומד גם יצוא זה בפני סיכון גובר.

במהלך העשור הקודם בוצעו כמה השקעות סיניות לרכישת חברות תעשייה מסורתיות בישראל. העסקאות הבולטות היו רכישת חברת מכתשים אגן (הנקראת כיום אדמה) על ידי חברת כמצי"נה בשתי עסקאות ב-2011 וב-2016 בהיקף כולל של כ-1.7 מיליארד דולר,⁵³ ורכישת 56% מתאגיד המזון תנובה על ידי חברת ברייטפוד תמורת כמיליארד אירו ב-2015. בה בעת, חברות סיניות גם מממשות השקעות בחברות כאלה. ב-2022 הושלמה עסקה שבה מכרה חברת האצי"נסון (בבעלות איש העסקים לי קה שינג מהונג קונג) את חלקה בבעלות על חברת הסלולר פרטנר למשקיעים ישראלים,⁵⁴ לאחר שבקשתה לשליטה בחברה לא נענתה לאורך זמן על ידי משרד התקשורת.

ניכר כי המניע המרכזי לעסקאות אלו מנקודת המבט הסינית היה יעדים כלכליים אסטרטגיים של בייג'ינג, ולא בהכרח הרצון ללכוד את ישראל ב"תלות כנשק": גישה לשוק הכימיקלים לחקלאות (מכתשים אגן) גישה לשוק החלב (וטכנולוגיות בתחום) במקרה של תנובה (הגם שהיא נכס נדל"ני משמעותי), או לחלופין שיקפו היגיון כלכלי-עסקי. נוסף על כך עלו במקרים מסוימים חשדות כי חלק מן המוטיבציה של הרוכשים הסיניים נבעה משיקולים אישיים, לא בהכרח כשרים.⁵⁵

חלק ניכר מההשקעות הסיניות מופנה לתשתיות. בשנים 2007–2020 הושקעו בתשתיות כשישה מיליארד דולר מתוך כ-19.5 מיליארד דולר שהושקעו בישראל. עסקאות אלו כללו השקעה של חברות בבעלות הממשל הסיני בתשתיות ישראליות חשובות,

50 כך, למשל, אמר ראש הממשלה נתניהו ב-2018 בכנס חדשנות בישראל בנוכחות סגן נשיא סין וואנג, למרות שסין היא כלכלה גדולה וחזקה - היא זקוקה לחדשנות. העתיד שייך למי שמחדש, ועל כן שיתוף הפעולה בינינו הכרחי... כולם מבינים שישראל היא מרכז חדשנות והצמח של העולם הערבי הוא בגלל היותה של ישראל חדשנית". רפאלה גויכמן, "נתניהו: 'העולם הערבי צמח לקשר עם ישראל בגלל החדשנות'; פרס נאם בהולגרמה", "דה-מרקר", 25 באוקטובר, 2018, <https://tinyurl.com/fe39acht>

51 דורון אלה, "השקעות סיניות בישראל: התפתחויות ומבט לעתיד", *INSS*, 18 בינואר, 2021, <https://bit.ly/3VLov3N>

52 אסף גלעד, "ציפו לכבוש את ההייטק הישראלי, ואז נעלמו: כיצד התרחק ענף הטכנולוגיה הישראלי מהון סיני", *גלובס*, 13 ביולי, 2022, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001417862>

53 ואדים סבידסקי, "עסקת מכתשים אגן נחתמה: כמצי"נה הסינית תרכוש 60% לפי שווי של 2.4 מיליארד דולר", *דה-מרקר*, 9 בינואר, 2011, <https://tinyurl.com/cxsmkn4f>

54 גול חזני, "הושלמה עסקת פרטנר: רודב וגבאי בעלי הבית החדשים", *כלכליסט*, 4 באפריל, 2022, <https://www.calcalist.co.il/Market/Article/HJFOAUOXQ>

55 על פי דיווחים בתקשורת, הרשויות הסיניות בחנו חשדות כי לפחות חלק מן המוטיבציה לעסקת תנובה או לכל הפחות לשווי ההשקעה הגבוהה, היה תוצאה של הטבות אישיות שניתנו לרוכשים. כך, היו"ר הסיני של תנובה נדון לשש שנות מאסר בעוון שחיתות, הגם שלא ברור אם התברר כי שחיתות זו נגעה לעסקת תנובה. הגורמים הישראליים שהיו מעורבים בעסקה הכחישו את טענות השוחד. ראו: יואב יצחק, "חשד בסין: האם שולם שוחד בעסקת מכירת תנובה לבריט פוד?" *גלובס*, 18 בדצמבר, 2016, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001167493>

לדוגמה בניית נמל הדרום באשדוד ובניית תשתיות תחבורה - הרכבת הקלה בתל אביב ומנהרות הכרמל. ברוב הפרויקטים היו חברות סיניות קבלניות הביצוע ובחלקן הקטן נותרו גם חוזים תפעוליים. גם בגזרה זו ניכר לחץ אמריקני שהשפיע על צמצום היקפי הפעילות הסינית. כך לדוגמה, ב־2020 העריכה התקשורת הישראלית כי חברה סינית, האצ'יסון, הפסידה במכרז לבניית מתקן ההתפלה שורק 2 בשל לחץ אמריקני שכלל ביקור מפתיע של שר החוץ האמריקני בישראל זמן קצר לפני ההחלטה במכרז.⁵⁶ בשנת 2022 נפסלה מתמודדת ישראלית-סינית, אורבניקס, במכרז לבניית קווי רכבת קלה בשל נימוקים כלכליים. מחומר שנחשף סביב הליכים משפטיים שיזמה החברה המפסידה התחוויר כי אכן הגורמים הרשמיים הישראלים חששו מן המעורבות הסינית על רקע גאופוליטי.⁵⁷ זמן קצר לאחר מכן הפסידו שתי חברות סיניות במכרז לבניית תשתית הולכת מים בצפונה של ישראל.⁵⁸ גם כאן נשמעו הערכות בתקשורת כי ההפסד הושפע גם מעמדת הממשל האמריקני ותהו האם הסתיים העידן של הפעלת חברות סיניות בבניית תשתיות בישראל.⁵⁹ בפברואר 2024 הודיעה חברת נמלי ישראל לחברה הסינית צ'יינה הרבור כי היא לא תוכל לגשת למכרז לבניית נמל תזקיקים בחיפה. לאחר שהסינים עתרו בבית המשפט כנגד ההחלטה, הבהירה המדינה כי הפסילה חלה על המכרז הספציפי ולא על כלל פעולתה של החברה בישראל.⁶⁰

חברה ממשלתית סינית SIPG מפעילה את מסוף המכולות בנמל המפרץ בחיפה. החוזה שעליו חתמה מקנה לה זכות להפעלת מסוף המכולות למשך 25 שנה מרגע שהנמל החל את פעילותו בספטמבר 2021. לשליטה הסינית על הנמל עשויות להיות השלכות משמעותיות מכיוון שהנתיב הימי משמש למעבר של כ־99% מהסחורות המיובאות והמיוצאות של ישראל (במונחי נפח). לכן עלה חשש מהפעלת הנמל על ידי חברה הכפופה למשטר שעלול להשתלט על הנמל, לרגל דרכו או לכל הפחות להשפיע על הפעלת הנמל לצרכיו.⁶¹

מאז נכרתו יחסים דיפלומטיים בין ישראל לסין, החלו עובדים בישראל מהגרי עבודה סינים זמניים, בייחוד בענף הבנייה. העובדים הסינים נחשבים יעילים ביותר, ובמשך תקופות מסוימות היו לקבוצה הגדולה ביותר בין הפועלים הזרים בענף הבנייה, הגם שמספרם השתנה במהלך השנים. באתרי בנייה מסוימים פועלים אלה הם רוב מוחלט של עובדי הבנייה. נראה כי ממשלת סין מפעילה מידה של השפעה על פועלים אלה. כך למשל, בראשית משבר הקורונה נמנעו הפועלים (שמנו אז כ־8,200 איש) להגיע לאתרי הבנייה, ככל הנראה על פי הנחיית שגרירותם בארץ, נוכח חשש כי אם יידבקו בקורונה לא יזכו לטיפול ראוי.⁶² על פי דיווח של מכון המחקר סיין גארד דפנדרס (מכון פן אסייתי ששורשיו בארגון זכויות אדם אירופאי-סיני), המשטרה העירונית של ננטונג (עיר במחוז ג'יאנגסו בסין) מפעילה תחנה בישראל, ככלי פיקוח על הסינים בישראל לרבות, יש להניח, הפועלים הזרים.⁶³ בהסכם מ־2017 המסדיר את סוגיית העסקת הפועלים הסינים בישראל, קיבלה ישראל את התנאי הסיני שלפיו פועלי הבניין יועסקו רק בתחומי הקו הירוק.⁶⁴ מעבר לתנאי מדיני זה, ולמעט השפעה ופיקוח על הסינים השוהים בישראל, לא נראה כי בייג'ינג עשתה מאמץ לנצל את המנוף (הצנוע) בתחום זה מול ישראל לצורכי השפעה. אומנם מאז חרבות ברזל נראה כי אין הגעה של פועלים נוספים, אך יש להניח כי העניין קשור גם במצב הביטחוני בישראל.

בשנת 2022 הייתה סין המקור השני בגודלו (לאחר מדינות אירופה) של יבוא לישראל.⁶⁵ לכאורה תלות זו יוצרת מנוף משמעותי להשפעה. עד כה לא העלו גורמים ישראלים חששות ממשיים בדבר אפשרות להשפעה סינית דרך הדומיננטיות שלה ביבוא

56 ליאור גוטמן, "IDE הישראלית גברה על האצ'יסון הסינית במכרז להקמת מתקן ההתפלה הגדול בארץ", כלכליסט, 26 במאי, 2020, <https://www.calcalist.co.il/LOCAL/ARTICLES/0,7340,L-3827153,00.HTML>

57 גולן חזני, "המדינה חושפת עד כמה חששה מזכיית הסינים במכרז הרכבת הקלה בת"א", YNET, 31 בינואר, 2022, <https://www.ynet.co.il/economy/article/sk1qtjq09>

58 החברה שהפסידה את המכרז, אורבניקס, היא שותפות בין חברות סיניות לחברות ישראליות.

59 יובל שדה, "מכרז הרכבת הקלה - האם זו שירת הברבור של חברות התשתית הסיניות בישראל?", כלכליסט, 31 בינואר, 2022, https://www.calcalist.co.il/LOCAL_NEWS/ARTICLE/BJM00ZMSCV

60 ניצן שפיר, "המדינה לביי"ט: פעילות צ'יינה הרבור לא נפסלה בישראל באופן גורף", גלובס, 2 במאי, 2024, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001477794>

61 גליה לביא ואסף אוריון, "הפעלת נמל המפרץ בחיפה: שיקולי כלכלה וביטחון", מבט על 1516, (2021), <https://bit.ly/3xUOKVG>; אסף אוריון וגליה לביא, יחסי ישראל-סין: הזדמנויות ואתגרים (תל אביב: INSS, 2018), <https://bit.ly/3KNdc8H>; שירה עפרון ונוספים, יחסי ישראל-סין.

62 דותן לוי, "משבר הקורונה: אלפי פועלי בניין סינים לא הגיעו הבוקר לעבודה; קבלנים: 'הם קיבלו הוראות מהשגרירות'", כלכליסט, 22 במרץ, 2020, https://www.calcalist.co.il/REAL_ESTATE/ARTICLES/0,7340,L-3802847,00.HTML

63 SAFEGUARD DEFENDERS STAFF, "PATROL AND PERSUADE: A FOLLOW-UP INVESTIGATION TO 110 OVERSEAS," SAFEGUARD DEFENDERS, DECEMBER 2022, PP. 6, 13, <https://tinyurl.com/44uuk6ht>

64 ענת דניאלי, "לאחר עיכוב של יותר מחודש, הפועלים הסינים יגיעו לארץ", כלכליסט, 19 בנובמבר, 2017, https://www.calcalist.co.il/REAL_ESTATE/ARTICLES/0,7340,L-3724671,00.HTML

65 "הודעה לתקשורת: סחר החוץ לפי ארצות בשנת 2022", הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בישראל. יש להניח כי זאת נוכח העובדה שבשוק גלובלי תחרותי, גם אם יצטמק היבוא הסיני, יימצא מקור חלופי במהרה. מקור שני לחששות הנוגעים למוצרים סיניים הוא החשש כי חלק ממוצרים אלו עשויים לכלול רכיבים המאפשרים רמות שונות של ניטור על ידי ממשלת סין, בין היתר נוכח החובה החוקית בסין להעמיד מידע שכזה לרשות הממשלה. בארה"ב, חששות שכאלה, הביאו, בין היתר, לחקיקה האוסרת על מכירת רחפנים מסוימים מתוצרת סינית.⁶⁶ חששות אלו עלו גם בישראל הגם שבעוצמה נמוכה יותר. הדוגמה הבולטת היא ההחלטה של צה"ל להגביל את כניסתם של כלי רכב מתוצרת סין למחנות צבא ברמת סיווג גבוהה וכן לנתק את מערכת התקשורת שלהם.⁶⁷

כמו במקומות אחרים בעולם כונו חלק מן המאמצים הכלכליים הסיניים בישראל לגופי שלטון תת-מדינתיים,⁶⁸ כמו רשויות מקומיות. אשדוד היא אולי דוגמה מובילה בישראל בהקשר זה. כך למשל, ב-2018 חתמה העיר על מזכר הבנות עם הרשות הסינית הממונה על תוכנית החגורה והדרך על הצטרפותה ליוזמה.⁶⁹ ב-2019 נחתם מזכר הבנות מקיף בין עיריית אשדוד לבין רשות סינית שכלל הסכמות לפיתוח בייחוד בתחומי הבנייה ותחבורה בעיר.⁷⁰ ברקע: אפשרויות שעלו עוד בתחילת העשור הקודמת להקמת קו רכבת במימון או בבנייה סינית מאילת לאשדוד,⁷¹ כנתיב מקביל לתעלת סואץ. לפי שעה נראה כי פיתוח קו זה ירד מעל הפרק, ולא ניכרת התקדמות של ממש בפיתוח הסיני באשדוד.

הדיון העכשווי של ההשפעה הסינית מתרחש, אם כן, בתוך מציאות שבה יש ירידה של ממש בפעילות הכלכלית הישראלית-סינית בשל התפתחויות פנימיות בסין, בישראל ובארה"ב. אם אכן הכלכלה היא מנוף ההשפעה המרכזי (במובנו הרחב של מושג ההשפעה) - מנוף זה נחלש בשנים האחרונות.

כך או כך, ראוי לבחון בצורה שקולה ומדוקדקת את מרחב ההשפעה האפשרי דרך פעילות סינית כלכלית. כך למשל, הביעו גורמים אמריקניים וישראלים חששות כי הפעלת נמל המכולות בחיפה על ידי חברה סינית ובניית נמל הדרום באשדוד על ידי חברות סיניות עשויות להעניק לסין מנוף השפעה משמעותי על ישראל, בין היתר, מכיוון שאנו תלויים מאוד בנמלי הים ליבוא ויצוא. בחינה קרובה יותר מראה כי בנמל אשדוד עסקה החברה הסינית רק בבנייה, וכי תפקידה הסתיים למעשה, עם השלמת הפרויקט. בנמל חיפה פועלים נמלים אחרים, גדולים יותר, שיוכלו לטפל במטענים העוברים דרך הנמל המופעל על ידי הסינים, אם אכן יתגלו קשיים בהפעלת האחרון.

לבסוף, ראוי לציין כי גם מהלכים שנתפסים כמיועדים להשפעה (במובן הרחב) באפיק כלכלי, עשויים לפגוע בראיית התמונה הכוללת של יחסי ישראל-סין. לרוב המהלכים הנתפסים כצעדי השפעה כלכלית, כגון הגידול בהשקעת הסיניות או הפעלת חלק מנמל חיפה, יש הגיונות רחבים יותר שאינם נוגעים כלל בהשפעה על ישראל. כך למשל, ההשקעות בחברות תעשייה עשויות לשקף יעדים אסטרטגיים סיניים כגון חיזוק היכולות בתחום הכימיקלים לחקלאות (עסקת מכתשים-אגן/אדמה) בתחום החלב (תנובה) או גישה לטכנולוגיות. השפעה, בהקשר הזה, היא נגזרת אפשרית, אך לא מתחייבת, של מהלכים רחבים יותר.

הערה שלישית: מאמצי השפעה: ההקשר הסיני הפנימי

לצד הדמיון במאמצי ההשפעה הסיניים לאלו של מדינות אחרות, בעבר ובהווה, לסין יש מאפיינים ייחודיים בגישתה להשפעה. אלו נובעים בייחוד מן הדפוסים שמפעילה המפלגה הקומוניסטית הסינית בזירה הפנימית. המפלגה, כמו המפלגה הקומוניסטית ששלטה בברית המועצות, הפעילה מאמצי השפעה פנימיים משמעותיים כדי לבסס את הלגיטימציה שלה. במקרה הסובייטי, שסימן את הדרך לחלק מן החשיבה הסינית בנושא, הייתה המפלגה הקומוניסטית אליטה קטנה שהשתלטה על המדינה ואחר כך הגנה על שלטונה במלחמת אזרחים עקובה מדם.

66 רן דגוני, "הקונגרס האמריקאי עושה שרירים מול סין: מבקש לחסום יבוא כלי תחבורה ציבורית מתוצרתה", גלובס, 11 בדצמבר, 2019, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001310471>

67 אודי עציון, "צה"ל יגביל את הג'ופונים הסיניים מחשש לריגול", וואלה, 13 בדצמבר, 2022, <https://cars.walla.co.il/item/3545815>

68 KATE O'KEEFE AND WARREN P. STROBEL, "CHINA ESCALATES EFFORTS TO INFLUENCE U.S. STATE AND LOCAL LEADERS, OFFICIALS WARN," THE WALL STREET JOURNAL, JULY 6, 2022, <https://www.wsj.com/articles/china-escalates-efforts-to-influence-u-s-state-and-local-leaders-officials-warn-11657122600>

69 אסף אוריון, "ערים לא תאמו: מדיניות החוץ של השלטון המקומי", INSS, 11 ביוני, 2022, <https://www.inss.org.il/he/publication/twin-cities>

70 דור גפני, "הסינים באים לאשדוד", כאן דרום - אשדוד, 4 באפריל, 2019, <https://www.kan-ashdod.co.il/news/57975>

71 ליאור גוטמן, "הסינים מציעים: תנו לנו לבנות נמל באשדוד עם רכבת לאילת", כלכליסט, 19 ביוני, 2014, <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3633975,00.html>

בנסיבות אלו השקיעה המפלגה הקומוניסטית של ברית המועצות מאמצים ניכרים בביסוס שלטונה על ידי חדירה עמוקה של מנגנוני המדינה והמפלגה למרחבים הציבוריים והפרטיים של הציבור במדינה כדי להעביר את המסרים של המפלגה. אסטרטגיה זו כללה שורה ארוכה של פעילויות לרבות הקמת תאים מפלגתיים במרחבים רבים כולל מקומות עבודה, ומאמץ לייצר תוצרים תרבותיים כגון סרטים, מחזות ויצירות אומנות פלסטית ואחרת שיעבירו את המסר של מפלגת השלטון.

גם במקרה הסיני ניהלה המפלגה מאמץ רב־שנים במהלך מלחמת האזרחים (1927–1949) ולאחר הניצחון וההשתלטות על סין ב־1949 כדי לבסס את הלגיטימיות שלה. כמו במקרה הסובייטי, גם במקרה הסיני, מאמצי השפעה מכוונים הן לציבור הרחב והן לחברי המפלגה. הם כוללים בין היתר, הקמת תאים מפלגתיים בארגונים רבים לרבות חברות עסקיות, הקמת תנועת נוער לאומית, ושליטה במידע כדי לעצב את התודעה הציבורית, הן באמצעות מניעת זרימת מידע והן באמצעות הפצת מידע.

כלי בולט שבו עושה המפלגה שימוש הוא "החזית המאוחדת": יצירת מאמצים משותפים עם גופים אחרים בחברה. המבנה הזה מקנה בראיית הציבור לגיטימציה למפלגה, ביוצרים רושם כי היא משתפת פעולה בנושאים פוליטיים או חברתיים עם גורמים אחרים. בפועל, גורמים אלו ממלאים תפקיד שולי במאמץ המשותף.

הערה רביעית: תוכני ההשפעה הסיניים, ללא אידיאולוגיה אוניברסלית

בהשוואה למאמצי חתרנות מדינית מעצמתיים המוכרים מן העבר, בייחוד המאמצים הסובייטיים כלפי ישראל, המאמצים הסיניים אינם כוללים אתגר ערכי משמעותי. בשונה מברית המועצות, סין אינה מציגה אידיאולוגיה אוניברסלית ואין לה יומרה להביא לשינוי המבנה הפוליטי הכלכלי והחברתי הפנימי במדינות שונות בעולם, הגם שיש הסבורים כי ההתנגדות שלה לסדר האמריקני הגלובלי מביאה אותה לפעול להחלשת דמוקרטיה ולחזיק הסמכותנות המפוקחת. אין בישראל מפלגות פרו־סיניות ובשונה מהמצב עם ברית המועצות או המצב בחלק ממדינות אסיה, אין בישראל ציבור גדול שיש לו קרבה תרבותית לסין. במובן הזה, אפילו לרוסיה של פוטין - שגם לה אין יומרה אוניברסלית דוגמת הקומוניזם של ברית המועצות - יש יותר מנופים אפשריים להשפעה על ישראל בהשוואה לסין.

כפי שצוין לעיל, המסר הסיני חוצה הגבולות, ככל שיש כזה, מבליט בייחוד את מודל הפיתוח הכלכלי של סין, של בניית מעמד בינוני ללא מעבר לדמוקרטיזציה. מודל זה מופנה בייחוד למדינות הדרום הגלובלי, וממילא אינו רלוונטי לישראל.

הערה חמישית: החששות בדבר השפעה סינית על ישראל פועלים במשולש הכולל את ארה"ב

ניתוח שאלת ההשפעה הסינית בישראל צריך להיעשות בזיקה ליחסי ישראל-ארה"ב. ארה"ב היא השחקן החשוב ביותר ביחסי ישראל-סין זה עשרות שנים. חששות בישראל מעמדת ארה"ב סביב מלחמת קוריאה הביאו את הצמרת הישראלית, להערכת גורמים ישראליים שטיפלו בנושא, שלא להתקדם ביחסים עם סין העממית בשנות ה־50.⁷² עמדה אמריקנית נחרצת בראשית המילניום הביאה להפסקת היחסים הביטחוניים עם בייג'ינג.

לפיכך, גם דיון על ההשפעה הסינית כעת צריך לכלול הבנה מדויקת של עמדתה של וושינגטון בנושא, ושל יחסי ישראל-ארה"ב. כאן ישנם משתנים שונים. למשל, הרצון של ישראל להיתפס כערכית לווינגטון בעידן של תחרות גלובלית או מימון אמריקני לחוקרים ישראלים, עשויים לעודד עיסוק נרחב בשאלת ההשפעה הסינית. עם זאת, ישראל עשויה להיות מושפעת יתר על המידה מן הראייה האמריקנית ולהפסיד הזדמנויות כלכליות בסין. בהקשר זה חשוב להפריד בין הראייה העקרונית והערכית של מדינת ישראל את התחרות הגלובלית, ראייה שהיא בהכללה פרו־אמריקנית,⁷³ לבין אימוץ עיוור של עמדות הרואות איום עוצמתי סיני בכל פינה.

הערה שישית: לבלימת מאמצי ההשפעה יש להפנות את המבט פנימה

לבסוף, ייתכן כי חלק ניכר מן הניתוח של שאלת ההשפעה של סין, ולמעשה של כל שחקן אחר, צריך להיות מופנה פנימה ולא החוצה. כך למשל, הדו"ח של "פרידום האוס" טוען כי התקשורת החופשית הישראלית היא חסם כניסה גבוה להשפעה סינית. לעומת זאת, המבנה העסקי של הסקטור, למשל, העובדה כי חלק מבעלי ההון ששולטים בתקשורת מושפעים עסקית מהחלטות של ממשלת

72 משה יגר, המסע הארוך לאסיה: פרק בתולדות הדיפלומטיה של ישראל, (חיפה: הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה, 2004), 249–250.

73 סקר של מכון פיו מ־2023, ישראל הייתה רק שנייה לפולין באחוז האוכלוסין המחזיק בעמדה חיובית כלפי ארה"ב. ל־87% מן הישראלים יש עמדה חיובית כלפי ארה"ב. ראו: WIKE ET AL., "INTERNATIONAL VIEWS OF BIDEN AND U.S."

סין, יוצר חלון אפשרי להשפעה סינית משמעותית יותר. דוגמה נוספת היא מעורבות של פעילים פוליטיים ישראלים בעסקאות עם סין.⁷⁴ סיטואציה זו יוצרת, לפחות לכאורה, אפשרות להשפעה סינית על המערכת הפוליטית הישראלית, הגם שאין לפי שעה עדויות כי אכן כך אירע. בנסיבות אלה ייתכן כי מתחייב ניתוח מדוקדק יותר של הזירה הפנימית ועמידותה, לא פחות מן המעקב אחרי הפעילות של שחקני חוץ דוגמת סין.

באופן דומה, סקר של פיו מראה כי הציבור הישראלי, בשונה מן הציבור ברוב המדינות הדמוקרטיות במערב, מעדיף באופן מוחץ את קידום היחסים הכלכליים עם סין, גם במחיר של אי-העלאת סוגיות של זכויות אדם. בהחלט ייתכן כי עמדות אלו משקפות עמדות ישראליות כלליות של העדפת שיקולים פרגמטיים על פני קדימות זכויות אדם אוניברסליות יותר מאשר עמדה ספציפית כלפי סין.⁷⁵ עוד בולט כי גורמים ישראלים חלוקים באשר לשאלת האיום הנשקף מסין. כפי שאירע במדינות אחרות, חלקים מן הממסדים העסקיים והכלכליים רוצים בהידוק היחסים עם סין ומבטלים חששות בדבר השפעה ואיום, ואילו הממסדים הביטחוניים קשובים יותר לקולות העולים מושינגטון בדבר האיום שמציבה בייג'ינג.⁷⁶

הערה שביעית: השפעה סינית כאתגר מודיעיני

בפני הקהילה העוסקת בשאלת ההשפעה הסינית, לרבות קהילת המודיעין, עומדים כמה אתגרים ייחודיים: (1) ההבנה של ישראל את סין מוגבלת, בין היתר, בשל הריחוק הפיזי, הלשוני והתרבותי ומיעוט העוסקים בנושא. (2) נוכח אופי האיום מאז הקמת המדינה, המערכות הביטחוניות המסכלות הישראליות היו מוטות לשאלות של ביטחון וסוגיות מדיניות. עם זאת, האתגר הסיני מחייב עיסוק משמעותי יותר בשאלות כלכליות וטכנולוגיות, בתוך הבנת ההקשר הגלובלי שלהן והמערכת הביטחונית מוגבלת בעיסוק בזה. (3) היות שחלק מן האתגר הוא פעילות עסקית ותרבותית של גורמים סיניים, יש קושי להבחין בין פעילות שיוצרת אתגר מודיעיני ופעילות תמימה. (4) האתגר הוא רב-ממדי וכולל מנעד רחב שנע מאספקת אמל"ח סיני אפשרית ליריבי ישראל ועד להשפעה על המשק הישראלי. טיפול מקיף מחייב, אם כן, רצף של סוגי מומחים שונים לצד תיאום הדוק ביניהם.

נוכח המגבלות המצוינות כאן, בהתמודדות עם האתגר יש מקום חשוב לקשרים המודיעיניים עם שירותים של קהילות מודיעין שעוסקות בנושא באופן יותר מעמיק ומכירות וטוב יותר את סין ואת מאמצי ההשפעה שלה, למשל ארה"ב, אוסטרליה, קנדה וחלק ממדינות אירופה. זאת, תוך מודעות כי הללו רגישות יותר לנושאי ההתערבות הסינית ויתכן כי ייטו להעצים את האתגר, לפיכך יש חשיבות גם לפיתוח יכולות עצמאיות.

סיכום

עלייתה של סין והתחרות שלה עם ארה"ב הן כנראה השאלות החשובות ביותר בסדר היום הבין-לאומי. אחד מן ההיבטים של עלייה זו הוא המאמצים שעושה בייג'ינג להשפיע על מדינות שונות בעולם. המאמר מציג בסוגיה זו שבע הערות הנוגעות לישראל, אך יש בהן כדי להאיר את הדיון הרחב בשאלת ההשפעה וההתערבות הזרות.

המאמר מבחין בין השפעה במובנה הרחב, הכוללת את מגוון האינטראקציות שיוצרות אפשרות השפעה, לרבות סחר והשקעות, לבין השפעה והתערבות זרות במובן הצר, המכוונות בייחוד לשינוי עמדות הציבור או חלקים ממנו (כמו מקבלי החלטות ואלו שסביבם, לרבות אנשי אקדמיה ומקבלי החלטות שפרשו) דרך כלי תקשורת ורשתות חברתיות. המאמר בוחן את הממד הכלכלי ומראה שככל שהוא יכול להיות נוח להשפעה (כפי שנטען על ידי גורמים שונים בשיח הציבורי הישראלי) - הוא הולך ונחלש.

המאמר מחדד עוד כי מאמצי ההשפעה של סין שונים מאלו המוכרים ממעצמות אחרות בעבר (דוגמת ברית המועצות) בכך שאין להם אידיאולוגיה אוניברסלית, וכי יש להבנים גם בהקשר של המאמץ המתמיד של המפלגה הקומוניסטית הסינית להשפיע על הזירה הפנימית הסינית. ישראל, כך נראה, לא הייתה מוקד למאמץ השפעה סיני משמעותי. אם היה כזה, סקרים מראים כי הוא לא צלח והדימוי של בייג'ינג בישראל נמצא בירידה. לבסוף, שאלת סין, לרבות שאלת ההשפעה שלה, היא אתגר ייחודי למוסדות הביטחון. לא רק הזיקה התרבותית המצומצמת אלא גם אופיו של האתגר. מוסדות הביטחון הישראליים ממוקדים בממדים צבאיים ומדיניים ואילו האינטראקציות שבהן יש מרחב גדול יותר למאמצי השפעה הן דווקא כלכליות וטכנולוגיות.

74 דניאל שמיל, "לפני הרכבת לאילת: אוטובוס סיני ראשון הגיע לישראל", דה-מרקר, 31 בינואר, 2012, <https://www.themarket.com/dynamo/2012-01-31/ty-> ARTICLE/0000017f-db33-db5a-a57f-db7b52ce0000

75 "SILVER ET AL., "CHINA GLOBAL IMAGE

76 שלומית לן, "הסינים לא משתלטים על נמלי ישראל, רק על 10% מהם: הרגולטור של הנמלים בריאיון סוער", גלובס, 15 בדצמבר, 2018, <https://www.globes.co.il/> NEWS/ARTICLE.ASPX?DID=1001264448